

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 75 | 2021 | št. 1-2 (163) | str. 1-301

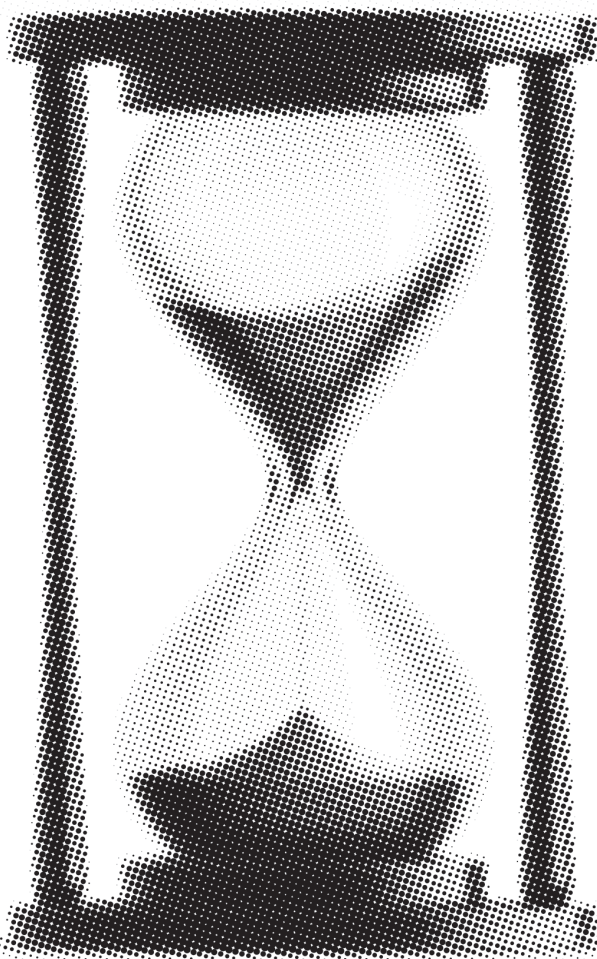


Gregor Sraka, *Jerome's relations to the area of the Western Balkans and the Northern Adriatic in the time of his sojourn in the East (375-420)* • Bernarda Zupanek, *Late Roman Emona: Understanding the transformation of the city* • Josip Banić, *The Mystery of Merania: A New Solution to Old Problems (Holy Roman Empire and the Kingdom of Croatia-Dalmatia during the Investiture Controversy) (Part 2)* • Jernej Kotar, *Deželni glavarji na Krnjskem v srednjem veku* • Goranka Kreačič, *»Važno je prijateljstvo, ki naj ostane«: zgodba o prijateljstvu in političnem udejstvovanju petih mladoliberalcev* • Petra Kim Krasnič, *Integracija ruske emigracije v Jugoslavijo med letoma 1918 in 1941* • Miran Komac, *Pobijanje Ciganov med drugo svetovno vojno v Sloveniji* • Danijel Vojak, *Genocidno stradanje Roma na širem zagrebačkom području za vrijeme Drugog svjetskog rata, 1941.–1945.*

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 75 | 2021 | št. 1-2 (163) | str. 1–301



Izdaja
ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE
Ljubljana

GLASILO ZVEZE ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Mednarodni uredniški odbor: dr. Kornelija Ajlec (SI), dr. Tina Bahovec (SI),
dr. Bojan Balkovec (SI) (tehnični urednik), dr. Rajko Bratož (SI),
dr. Ernst Bruckmüller (AT), dr. Liliana Ferrari (IT), dr. Ivo Goldstein (HR),
dr. Žarko Lazarević (SI), dr. Dušan Mlacović (SI) (namestnik odgovornega
urednika), dr. Božo Repe (SI), dr. Franc Rozman (SI), Janez Stergar (SI),
dr. Imre Szilágyi (H), dr. Peter Štih (SI) (odgovorni urednik), dr. Marta
Verginella (SI), dr. Peter Vodopivec (SI), dr. Marija Wakounig (AT)

Za vsebino prispevkov so odgovorni avtorji, prav tako morajo poskrbeti za
avtorske pravice za objavljeno slikovno in drugo gradivo, v kolikor je to
potrebno. Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in
navedbo vira.

Redakcija tega zvezka je bila zaključena 6. aprila 2021.

Prevodi: Saša Mlacović (angleščina, nemščina)

Oblikovanje in oprema: Vesna Vidmar

Sedež uredništva in uprave: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani,
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, tel.: (01) 241-1200,
e-pošta: info@zgodovinskicasopis.si; <http://www.zgodovinskicasopis.si>

Letna naročnina: za leto/letnik 2021: za nečlane in zavode 32 €, za društvene člane 24 €,
za društvene člane – upokojence 18 €, za društvene člane – študente 12 €.
Cena tega zvezka v prosti prodaji je 16 € (z vključenim DDV).

Naročnina za tujino znaša za ustanove 45 €, za posameznike 35 €
in za študente 25 €.

Plačuje se na transakcijski račun: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Slovenija
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2, 1520 Ljubljana LJBASI2X

Sofinancirajo: Publikacija izhaja s finančno pomočjo Javne agencije za raziskovalno
dejavnost RS

Prelom: ABO grafika d.o.o. – zanj Igor Kogelnik

Tisk: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, maj 2021

Naklada: 780 izvodov

Zgodovinski časopis je evidentiran v naslednjih mednarodnih podatkovnih
bazah: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH),
Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences,
ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art,
Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskicasopis.si>
info@zgodovinskicasopis.si



ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

BULLETIN OF THE HISTORICAL ASSOCIATION OF SLOVENIA (HAS)

International Editorial Board: Kornelija Ajlec, PhD, (SI), Tina Bahovec, PhD, (SI), Bojan Balkovec, PhD, (SI) (Technical Editor), Rajko Bratož, PhD, (SI), Ernst Bruckmüller, PhD, (AT), Liliana Ferrari, PhD, (IT), Ivo Goldstein, PhD, (HR), Žarko Lazarević, PhD, (SI), Dušan Mlacović, PhD, (SI) (Deputy Editor-in-Charge), Božo Repe, PhD, (SI), Franc Rozman, PhD, (SI), Janez Stergar (SI), Imre Szilágyi, PhD, (H), Peter Štih, PhD, (SI) (Editor-in-Chief), Marta Verginella, PhD, (SI), Peter Vodopivec, PhD, (SI), Marija Wakounig, PhD, (AT)

The authors are responsible for the contents of their articles, they must also secure copyrights for the published photographs and figures when necessary. Reprints of articles, photographs, and graphic material are only allowed with explicit permission of the editorial office and must be cited as sources.

The editing of this issue was completed on April 6, 2021.

Translated by: Saša Mlacović (English, German)

Design: Vesna Vidmar

Headquarters and Mailing Address: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia, phone: +386 1 241-1200, e-mail: info@zgodovinskiasopis.si; <http://www.zgodovinskiasopis.si>

Annual Subscription Fee (for 2021): non-members and institutions 32 €, HAS members 24 €, retired HAS members 18 €, student HAS members 12 €.

Price: 16 € (VAT included).

Subscription Fee: foreign institutions 45 €, individual subscription 35 €, student subscription 25 €
Transaction Account Number: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2,
1520 Ljubljana LJBAS12X

Co-Financed by: Slovenian Research Agency

Printed by: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, May 2021

Print Run: 780 copies

Historical Review is included in the following international databases: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH), Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences, ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art, Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskiasopis.si>
info@zgodovinskiasopis.si



ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

KAZALO – CONTENTS

Peter Štih , Ob petinsedemdesetem letniku Zgodovinskega časopisa	7
On the Occasion of the 75th Year of Zgodovinski časopis/ Historical Review	

Razprave – Studies

Gregor Sraka , Jerome's relations to the area of the Western Balkans and the Northern Adriatic in the time of his sojourn in the East (375–420)	10–25
Hieronimovi stiki z območjem zahodnega Balkana in severnega Jadrana v času njegovega prebivanja na Vzhodu (375–420)	
Bernarda Županek , Late Roman Emona: Understanding the transformation of the city.....	26–41
Poznorimska Emona: razumevanje transformacije mesta	
Josip Banić , The Mystery of Merania: A New Solution to Old Problems (Holy Roman Empire and the Kingdom of Croatia-Dalmatia during the Investiture Controversy) (Part 2)	42–92
Skrivnost Meranije: nove rešitve starih problemov (Sveto rimsko cesarstvo ter Kraljevina Hrvaška - Dalmacija v času investiturnega boja) (2. del)	
Jernej Kotar , Deželni glavarji na Kranjskem v srednjem veku	94–150
Provincial Governors of Medieval Carniola	
Goranka Kreačič , »Važno je prijateljstvo, ki naj ostane«: zgodba o prijateljstvu in političnem udejstvovanju petih mladoliberalcev	152–187
“Important is the friendship that remains”: A Story of Friendship and Political Activities of Five Young Liberals	
Petra Kim Krasnić , Integracija ruske emigracije v Jugoslavijo med letoma 1918 in 1941	188–215
The Integration of Russian Emigration into Yugoslavia between 1918 and 1941	

Miran Komac , Pobijanje Ciganov med drugo svetovno vojno v Sloveniji	216–239
Mass Killings of Gypsies during World War II in Slovenia	

Danijel Vojak , Genocidno stradanje Roma na širem zagrebačkom području za vrijeme Drugog svjetskog rata, 1941.–1945.	240–265
Genocidal Killings of Romanies in the Broader Area of Zagreb during World War II, 1941–1945	

Jubileji – Anniversaries

Dr. Jože Prinčič – sedemdesetletnik (Aleksander Lorenčič)	268–271
Marking the 70th Birthday of Dr. Jože Prinčič	

V spomin – In memoriam

Poslovil se je profesor dr. Jože Žontar (Matevž Košir)	274–277
In Memoriam: Prof. Dr. Jože Žontar	

Ocene in poročila – Reviews and Reports

Simon Malmenvall, Kultura Kijevske Rusije in krščanska zgodovinska zavest (Matic Batič)	280–282
--	---------

Gabriele Haug-Moritz, Hans Peter Hye, Marlies Raffler ur.), Adel im “langen” 18. Jahrhundert (Sašo Jerše, Filip Draženović)	283–286
--	---------

Boris Golec (ur.), Družbena in identitetna mobilnost v slovenskem prostoru med poznim srednjim vekom in 20. stoletjem (Janez Mlinar)	287–290
---	---------

Jurij Perovšek, Mojca Šorn (ur.), Narod – politika – država: Idejnopolitični značaj strank na Slovenskem od konca 19. do začetka 21. stoletja (Irena Selišnik)	291–294
--	---------

Michael Stolleis (Hg.), Juristen. Ein biographisches Lexikon. Von der Antike bis zum 20. Jahrhundert (Jože Maček)	295–297
--	---------

* * *

Navodila avtorjem prispevkov za Zgodovinski časopis Instructions for Authors	298–301
---	---------

Ocene in poročila

Jurij Perovšek in Mojca Šorn (ur.), **Narod – politika – država : Idejnopolitični značaj strank na Slovenskem od konca 19. do začetka 21. stoletja**. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2020, 360 strani, (Zbirka Vpogledi; 23).

Inštitut za novejšo zgodovino je v sklopu zbirke Vpogledi, ki je namenjena izdaji tematskih znanstvenih zbornikov s področja zgodovinopisja, izdal novo monografijo, ki se ukvarja s programi političnih strank na Slovenskem. Z izbranimi študijami predstavlja rezultate raziskovalnega programa Idejnopolitični in kulturni pluralizem in monizem na Slovenskem v 20. stoletju, ki ga je financirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije. Recenzentki knjige sta bili Danica Fink Hafner in Mateja Režek, medtem ko sta bila urednika zbornika Jurij Perovšek in Mojca Šorn.

V knjigi se kronološko zvrstijo izvirne razprave, ki osvetlijo pred nami tok idejne in politične zgodovine Slovencev, posebej v političnih strankah na Slovenskem, ki predstavljajo temeljni element slovenskega političnega sistema. Te so z organiziranim zastopanjem posameznih vrednot oblikovale določene principe upravljanja politike in posledično življenje Slovencev in Slovenk. Politične stranke so v tej monografiji obravnavane zlasti v smislu naglih transformacij političnih struktur, ki so se zgodili ob prehodih iz večstrankarskega v enostrankarski sistem in obratno. Slednjo monografijo moramo pravzaprav brati v navezavi na tematsko številko Prispevkov za novejšo zgodovino iz 2017 (št. 1), *Iz zgodovine političnih strank na Slovenskem*, kjer so predstavljeni bolj praktični vidiki političnih strank, razvoj strankarske organizacije, znotraj strankarska disciplina, agitacija in propaganda političnih strank, vloge in mesta posameznih strank v javnem življenju ipd. Člani programske skupine so posamezne študije, ki so nastale kot odgovor na ista vprašanja, objavili tudi v drugi številki Prispevkov za novejšo zgodovino istega leta. Predstavljeni instrumentalni oz. organizacijski vidiki politično strankarskega življenja na Slovenskem pa so bili v drugi fazi raziskovanja dopolnjeni s študijami, ki se ukvarjajo z idejno-političnimi usmeritvami slovenske politike in prav te so zbrane v tej monografiji. Pričujoči zbornik, ki je sestavljen iz dvanajstih razprav, tako predstavlja mejnik v procesu raziskovalnega programa in služi kot izhodišče za nova vprašanja in raziskovalne izzive.

Znanstveni sodelavci in sodelavke Inštituta za novejšo zgodovino, ki so v večini avtorji in avtorice razprav, so v glavnem vsi priznani strokovnjaki in strokovnjakinje s tematiziranih področij in izkazujejo dolgoletno ukvarjanje s temi vprašanji.

Uvodna razprava Jurija Perovška in Jureta Gašpariča nam pojasni kontekst, v katerem je zbornik nastal, cilje raziskave in povzame zaključke razprav zbranih v njem. V nadaljevanju se Jurij Perovšek ukvarja z vplivom liberalnega tabora na politični razvoj slovenskega naroda vse od njegovega formiranja do začetka druge svetovne vojne. Gre za tematiko, ki je v fokusu njegovega raziskovalnega dela že dolga desetletja, vendar pa članek predstavi tudi drugo plat iste zgodbe. Obravnava namreč tudi nasprotni pol, tabor slovenskega političnega katolicizma in skozi njun dinamičen odnos prikaže probleme njunega simbiotskega (neenakovrednega) odnosa, ko sta oba tabora ujeta v odzive svojega nepomirljivega nasprotja. Hkrati v članku poudari in razčleni tudi izvirni greh slovenske politične kulture, »avtoritativni sindrom Slovencev«, ki se odraža v strankarsko politični razdeljenosti. Vida Deželak Barič svoje dolgoletne raziskave na področju delovanja socialističnega tabora strne v poglavju, ki oriše usmeritve marksističnega tabora. Zelo pregledna obravnava velja zlasti za medvojno obdobje, ki je navkljub zelo pestremu razvoju frakcij in političnih strank, berljivo poglavje in tako ujame rdečo nit političnih programov različnih skupin znotraj delavskega tabora. Njen prispevek dobro uvaja v razprave, ki spregovorijo o utrditvi oblasti komunistov v času druge svetovne vojne. Pred slednjimi je uvrščen še prispevek Filipa Čučka, ki osvetljuje politično organizacijo Nemcev v slovenskih deželah. Avtor strukturira svoje poglavje tako, da organiziranje Nemcev teritorialno loči na posamezne zgodovinske dežele z lastnimi specifikami, vendar pa ta princip uveljavi od leta 1860 dalje, morda bi ga veljalo uporabiti tudi za predhodna obdobja, še zlasti za leto 1848. Članek je vsekakor dobrodošel, saj predstavlja dobro sintezo literature, ki je bila doslej razdrobljena in še ne povezana.

Po zgoraj omenjenih poglavjih, ki spregovorijo o začetkih političnih strank na Slovenskem, stopimo v čas prvega preloma političnega sistema, ko se »pluralizem« začne spreminjati v »monizem«. V obdobje med drugo svetovno vojno, ko se tako pravzaprav izteče čas političnih strank in se prične obdobje drugačnega političnega odločanja, nas popelje razprava Bojana Godeše. V njej avtor strne nekatere ugotovitve iz svojega predhodnega raziskovanja, ki zadevajo Osvobodilno fronto slovenskega naroda (OF), razmerje Komunistične partije do drugih skupin v OF (zlasti krščanskih socialistov), vlogo narodnostnega vprašanja, ki je v veliki meri pripomoglo k množičnosti v OF in doda nekatere nove, kot denimo analizo ekonomsko-socialnega programa OF. V prispevku se avtor dotika rdeče niti zbornika, vprašanja, ki zelo zaznamuje razumevanja slovenske politične kulture, in sicer prakse izključevanja v političnem delovanju, tako nam predstavi strategijo OF v tem oziru. Aleš Gabrič v svoji razpravi podrobno razčleni pristop Komunistične partije k vprašanju, kako čim bolj »legitimno« prevzeti oblast in legalistično izpeljati tranzicijo med vojnim in povojnim stanjem, med predvojnim večstrankarskim in povojnim enostrankarskim režimom, med legitimnostjo mednarodnih sporazumov in političnimi razmerami v praksi, ki so se znotraj Jugoslavije zelo razlikovale.

Z naslednjimi poglavji se znajdemo pred naslednjim zgodovinskim prelomom, ki popelje slovensko družbo iz enostrankarskega v večstrankarski sistem. S prispevkom Zdenka Čepiča o politiki Zveze komunistov Slovenije (ZKS) v osemdesetih letih, sicer štirideset let po zaključku druge svetovne vojne, se zopet

znajdemo v negotovih razmerah, v politični krizi legitimnosti, ki se ji tokrat pridruži še gospodarska kriza. Razmere v tem obdobju še obvladuje Zveza komunistov Jugoslavije (ZKJ), ki pa zaradi nezmožnosti sprejeti reforme, izgublja oblast in svojo legitimnost. Avtor predstavi razmere, ki so vodile k sestopu oblasti ter ugotavlja, da je bil sestop z oblasti zato tako miroljuben in spontan, ker so ključni akterji bili sposobni misliti »novo v starem« in se odločiti za pravi razvojni model. V članku tematizira tudi razumevanje nacionalnega vprašanja v ZKS in tako na nek način nadaljuje obravnavo enega izmed osrednjih vprašanj knjige, saj pokaže kako vključujoče, je narodno vprašanje delovalo v slovenski politiki. Damijan Guštin v svojem poglavju predstavi vprašanje, ki do zdaj skoraj ni bilo tematizirano. Njegova študija spregovori o organizacijski strukturi ZKJ v Jugoslovanski ljudski armadi (JLA) ter o problemu oblikovanja skupnih ciljev ZKJ v zaostrenih razmerah osemdesetih let. Sestop z oblasti, ki je pretresal vsaj teritorialno precej bolj enotne dele ZKJ, je bil za sicer profesionalno bolj enotno okolje JLA še bolj problematičen, saj je JLA v svojem bistvu bila varuhinja ključnega stebra obstoja enotnosti države, oboroženih sil, in si ni znala predstavljati, kako bi lahko maso nabornikov in zaposlenih sploh obvladala brez svoje lastne politične stranke. Njena nezmožnost akomodacije in kanaliziranja nezadovoljstva je pomenila njen zaton.

Prihodni prispevki podrobneje analizirajo začetno tranzicijo k večstrankarskem sistemu v devetdesetih letih, to je čas, ko so se oblikovale strukturne politične prelomnice, ki jih slovenski demokratični sistem odraža tudi danes. Marko Zajc nam predstavi ideološka in programska izhodišča Zveze socialistične mladine Slovenije (ZSMS) in struj znotraj nje. ZSMS uspe oblikovati reformističen in modern program, pri tem pa je imel precej zaslug tudi Slavoj Žižek in skupina mladih intelektualcev, ki je pretrgala s trdo marksistično tradicijo. Tjaša Konovšek nadaljuje svojo razpravo tam, kjer konča Zajc. Konovšek namreč tematizira začetke Liberalne demokracije Slovenije (LDS) in pomembno vlogo njenega ključnega akterja Janeza Drnovška, ki mu je kot izjemi v dosednji politični zgodovini Republike Slovenije uspelo formirati štiri vlade. Zasluga za to naj bi šla zlasti njegovi sposobnosti, da ustvari široko politično zaledje, uspelo mu je preseči strankarske meje in je zato bil sposoben vzpostaviti široko koalicijo in širši konsenz. Jurij Hadalin se v svoji razpravi tokrat loteva Slovenske nacionalne stranke (SNS), njenih ideoloških izhodišč, ki jih ni mogoče umestiti na tradicionalno levo-desno ločnico v slovenski politiki. Program stranke in njen karizmatični vodja Zmago Jelinčič navdušujeta volivce z značilno protisistemsko držo, ki pa ne pomeni, da stranka v ključnih trenutkih v slovenskem političnem prostoru ne podpre iste oblasti (do katere je kritična) in tako odigra »jeziček na tehtnici«. Zadnja razprava Jureta Gašpariča in Simone Kustec z interdisciplinarnim politološko-zgodovinskim pristopom analizira slovenski politični prostor od devetdesetih let dalje in ugotavlja, da je njegova stalnica polarizacija. Hkrati se izgubljajo prepoznavni programski cilji političnih strank in odločenost za njihovo realizacijo, celo razlike med programi levega in desnega pola politike izginjajo, pojavlja pa se strankarska personalizacija. Njuni zaključki napovedujejo »predvidljivo stabilnost nestabilnega« in stranke enomandatnice, čaka nas torej viharo politično obdobje (kar se je pravzaprav pokazalo že v letu 2020).

Monografija ponuja privlačno sintezo zgodovine slovenskih političnih strank, s tem, da delno povzema že znana dognanja, vendar nanje gleda iz novih zornih kotov (npr. skozi koncept narodnosti, polarizacije, vloge množičnih strank, tranzicije, pluralizma), in dodaja nove ugotovitve, skupaj tako ponuja bolj poglobljeno in celovito razumevanje sedanjega političnega prostora in slovenske politične kulture. Tematizirani prehodi med enostrankarskim in večstrankarskim političnim sistemom, tako nenehno preizprašujejo ideološko polarizacijo in iščejo njene korenine, strategije vključitve in preseganja. Upoštevanje posameznih politoloških konceptov se tako izkaže za obogatitev zgodovinske analize in za plodovit in inovativen pristop. Ob kronološko in vsebinsko raznolikih razpravah lahko spregledamo tudi edini manko zbornika, ki je v premalo sistematičnim upoštevanju vseh pomembnejših političnih strank iz devetdesetih let in novega tisočletja. Sto trideset let zgodovine političnih strank na Slovenskem strnjeno v monografiji nam tako spregovori o slovenskih političnih elitah, ki so krojile usodo naroda, determinirale politično življenje in sooblikovale državo do devetdesetih let, od devetdesetih let dalje pa jo seveda ustvarjale. Spregovori nam o tem, kako se je slovenska politika odzivala na mednarodni kontekst in krize, katere politične strategije je iskala za preživetje naroda in kako je naslavljala dilemo izključevanje/vključevanje.

Irena Selišnik

ISSN 0350-5774



ZČ | Ljubljana | 75 | 2021 | št. 1-2 (163) | str. 1-301